

KRÁTKÉ PŘEDSTAVENÍ JEDNOTLIVÝCH PŘÍSPĚVKŮ

Kateřina Šimáčková, Barbara Havelková a Pavla Špondr Večl: Nová témata, nové výzvy: Mužské právo bez otazníků. Editorcky knihy se v úvodním textu vrací k důvodům, proč je třeba feministická kritika práva, citlivý jazyk i vzájemná podpora žen. Jsou diskutovány názorové proudy a rozpory v rámci feminismu, a to i na půdorysu představení jednotlivých textů. Text připomíná důležitost vnímání problémů mužů a možné zpětné působení představování požadavků feminismu a končí výzvou, že jen otevřená diskuse, spravedlivě nastavená pravidla a jejich férová aplikace otvírají možnosti svobodného rozhodování každé lidské bytosti tak, aby si opravdu mohla jít svou vlastní cestou za štěstím.

Ústavnost

Barbara Havelková, Terezie Boková a Lucia Berdisová: (Ne)konstitucionalizace genderu v Česku a na Slovensku. Cílem příspěvku je odpovědět na následující výzkumné otázky: které genderové otázky byly v Česku a na Slovensku konstitucionalizovány a jakým způsobem, ale také které otázky konstitucionalizovány nebyly a proč. Příspěvek konstatuje, že ústavní soudy v obou zemích se zdráhají řešit složitější otázky týkající se genderu. Mnoho případů se tak „nekonstitucionalizuje“, zejména prostřednictvím právního institutu odmítnutí z důvodu zjevné neopodstatněnosti. Často dochází též k „vyhýbavé konstitucionalizaci“ – případ je sice rozhodnut meritorně, ale na základě formalistické argumentace, která se soustředí na procedurální a další „ne-lidskoprávní“ otázky. V obou zemích dosáhly ústavní úrovně zejména témata těl a rodiny. Na Slovensku je kontroverzní otázka reprodukční svobody (potraty), zatímco v Česku se střet odehrává mezi ženami, které chtějí mít kontrolu nad vlastním tělem, a lékařským establishmentem. Co se týká rodiny, v Česku se případy týkaly práv duhových rodin, zatímco na Slovensku došlo k preventivnímu přijetí heteronormativní definice manželství změnou ústavy. Oba soudy nicméně, i ve vyhovujících nálezech, preferují úplnou rodinu založenou manželstvím osob odlišného pohlaví. Celkově se v této oblasti vyznačuje rozhodování Ústavního soudu ČR nekonzistentností: dělá kroky vpřed, ale též kroky zpět a stranou. Ten slovenský spíše přešlazuje na místě a snaží se nalézat „zlaté střední cesty“.

Pavla Špondr Večl: Ústavnost kvót pro muže a ženy v politice aneb Ostatně soudím, že férové kandidátní listiny mají být zavedeny. Příspěvek se věnuje ústavnosti kvót pro sestavování kandidátních listin pro muže a ženy v politice. Zkoumá, za jakých podmínek je možné stanovit tzv. neutrální kvótu, pravidla garantující minimální podíl jak mužů, tak žen na kandidátní listině, tak aby daná úprava byla v souladu s právními předpisy i ústavním pořádkem. Kontext příspěvku rámuje

teze, že nerovnosti mezi ženami a muži v ČR jak obecně, tak v politice existují a též že rovnost žen a mužů v politice je žádoucí. Prostřednictvím představení mezinárodního kontextu, mezinárodních závazků v oblasti lidských práv i zahraničních zkušeností ukazuje možnosti přijímání kvót v politice, představena je také česká legislativa. Tážeme-li se po legalitě kvót, nabízí se dvě základní otázky: 1) Je nutné pro to, aby byla kvóťová pravidla pro kandidátní listiny možné zavést, měnit ústavní pořádek? 2) A je-li soulad s ústavním pořádkem vyřešen, za jakých okolností je konkrétní úprava pravidel pro kandidátní listiny ústavně konformní? K zodpovězení druhé otázky aplikuje Ústavním soudem stanovený test proporcionality. V závěru příspěvek představuje další opatření na podporu rovnosti žen a mužů v politice a též vlastní představu tzv. férové a ústavně konformní kandidátní listiny. Závěrem je konstatováno, že vhodně zvolená závazná neutrální pravidla pro obsazování žen a mužů na kandidátních listinách, jako opatření pro prosazování rovnosti žen a mužů v politice, jsou v souladu s ústavním pořádkem.

Helena Hofmannová: Kritický pohled na argumentaci Ústavního soudu ve vztahu k právům LGBTQ+ osob a genderovému sebeurčení. Příspěvek se zabývá přístupem českého Ústavního soudu k postavení a právům LGBTQ+ osob a seznamuje s povahou a důsledky argumentace Ústavního soudu na diskuse o jejich postavení. Text vychází z nálezkové judikatury vydané do dokončení příspěvku (na sklonku roku 2023) a soustředí se v jednotlivých částech na tři tematické otázky této judikatury: adopci stejnopohlavními páry, uznání cizozemských rozhodnutí o osvojení a genderovou identitu. Na základě kritické analýzy příspěvek závěrem shrnuje specifika přístupu českého Ústavního soudu v oblasti sexuální orientace a genderu, jakými je konzervativní přístup, vyhýbání se zahrnutí sexuální orientace mezi zakázané diskriminační důvody, a především nepoužívání metodologie ústavního přezkumu.

Sarah Ouředníčková: Máma a půl: proč stejnopohlavní rodiny v ČR nemají stejná práva jako v Rakousku a Německu a co s tím? Tento příspěvek se ptá, jakou roli hrají zákonodárci a soudy v tom, že se Česká republika nevydala ve stopách svých právně a kulturně příbuzných sousedů Rakouska a Německa a nezrovnoprávnila stejnopohlavní rodiny, přestože je česká populace tradičně liberální vůči právům LGBTQ+ osob. Příspěvek analyzuje roli zákonodárců a soudů ve vývoji práv stejnopohlavních rodin v ČR, v Rakousku a v Německu. Dospívá k závěru, že zásadním rozdílem a důvodem, proč stejnopohlavní rodiny v ČR mají méně práv než v Rakousku a Německu, je absence soudního narovnání práv v ČR a že by Ústavní soud ČR mohl po vzoru svého německého a rakouského protějšku přistoupit k narovnávání práv stejnopohlavních rodin, pokud se k tomu neodhodlá zákonodárce.

Šárka Dušková: Když rovné zacházení znamená zacházení odlišné: přiměřené úpravy jako nedílná součást zákazu diskriminace na základě pohlaví. V příspěvku je argumentováno, že by v českém právním systému mělo být zřetelně ukotveno právo na přiměřené úpravy na základě pohlaví. Vysvětluje nejprve, proč a kdy lze právo na přiměřené úpravy považovat za nedílnou součást zákazu

diskriminace. Obhájí tezi, že byt' jsou často explicitně přiznány jen lidem s postižením, přiměřené úpravy jsou nutné k zajištění rovného zacházení také s jinými skupinami, včetně žen nebo například trans lidí. V druhé části příspěvek ukazuje, že evropské právní standardy, zejména judikatura ESLP a SDEU, již právo na přiměřené úpravy implicitně obsahují. Na závěr diskutuje, za jakých podmínek by toto právo mělo být vtaženo do českého právního řádu.

Násilí a těla

Daniel Bartoň: Proč bychom měli zrušit promlčení u sexuálních deliktů. Příspěvek analyzuje, nakolik současná česká právní úprava promlčení sexuálních deliktů odpovídá situacím, ve kterých se zpravidla nacházejí oběti a pachatelé těchto činů, a hodnotí dostupná řešení, která by mohla vést ke spravedlivějšímu uspořádání. Dospívá k závěru, že účelů standardně sledovaných promlčením a spravedlivějšího nastavení právních vztahů mezi poškozenými, podezřelými a ostatními členy společnosti lze u sexuálních deliktů nejlépe dosáhnout, pokud se promlčení v těchto případech vůbec neuplatní.

Věra Nováková: Jak české soudy reflektují domácí násilí v řízeních péče o nezletilé? Příspěvek se zabývá problematikou opatrovnických sporů, kterým předcházelo domácí násilí ze strany jednoho z rodičů. Na úvodní, teoretickou část navazují konkrétní poznatky z praxe. Zkušenosti ukazují, že na rodiče je nahlíženo jako na v zásadě stejně kompetentní. Domácí násilí bývá identifikováno jako sice škodlivé jednání, které ale bylo „jen mezi rodiči“, rozchodem rodičů bylo ukončeno a k otázce rodičovských kompetencí se nevztahuje. Příspěvek popisuje, nakolik je tento přístup v souladu s platnou právní úpravou a judikaturou. V závěru se příspěvek zamýšlí nad možnými změnami ve stávající praxi a právní úpravě.

Pavel Houdek: Znásilnění bez násilí: nová definice trestného činu ve světle současné právní praxe a vědeckého poznání. Tento text zkoumá právní rámce a společenskou percepci znásilnění, zdůrazňuje nedostatečnost stávajících definic, které přehlíží tonickou imobilitu jako reakci oběti, a debatuje změnu definice směrem k principu „jen ano je ano“. To je přístup, který bere v úvahu nejen fyzické násilí, ale také psychologické reakce obětí, slibuje spravedlivější ochranu a respektování jejich práv. Změna definice se jeví jako nezbytná pro uznání širokého spektra zkušeností obětí, což odráží současné vědecké poznání a právní trendy v EU. Závěrem se zdůrazňuje potřeba mezinárodního a legislativního rozvoje, který by zohlednil tyto nové perspektivy a zajistil důkladnější ochranu obětí.

Petra Masopust Šachová: #potřebujitorict #zOčídoOčí Potřeby obětí sexuálního násilí ve světle restorativních přístupů. Příspěvek pojednává o potřebách obětí sexuálního násilí ve vztahu ke konceptu restorativní justice a stávající podoby české trestní justice. Zvláštní důraz a pozornost jsou věnovány potřebě obětí sdílet svůj příběh v bezpečném prostředí. Říct, co se mi stalo, představuje důležitou součást procesu uzdravení. Text poukazuje na dvě zásadní skutečnosti. Za prvé, český trestní systém je příliš orientován na nalezení a potrestání pachatele

a dostatečně nevidí a neslyší, co by potřebovala oběť. Za druhé, paternalistické nastavení (trestního) práva násobí obtíže, s nimiž se oběť sexuálního násilí v procesu nalezení spravedlnosti potýká. Restorativní justice umožňuje překlenout napětí, které mezi stávajícím systémem trestní justice a potřebami obětí vzniká. Restorativní perspektiva a principy jsou příležitostí pro český trestní systém obohatit proces nalézání spravedlnosti o nový rozměr, který je vnímavý a citlivý k potřebám těch, jimž trestný čin vstoupil do života, a současně podporuje přijetí odpovědnosti na straně pachatele a oslovení příčin, které ho k trestné činnosti vedly.

Petra Presserová: Hledá se odškodnění pro oběti násilí na ženách. Značka: dostupné, spravedlivé, důstojné. Příspěvek zkoumá, jak se obětem násilí na ženách v Česku (ne)dostává náhrady nemajetkové újmy v rámci trestního řízení. Nejprve popisuje, jak tato praxe aktuálně vypadá. Při tom se opírá o analýzu 556 pravomocných rozsudků týkajících se tří trestných činů typických pro násilí na ženách (znásilnění, týrání osoby žijící ve společném obydlí, nebezpečné pronásledování). Z té vyplývá, že až 80 % těchto obětí žádné odškodnění nezíská. Proto se příspěvek následně zamýšlí nad možnými příčinami tohoto stavu, zejména nad vlivem systémových i individuálních bariér. Nakonec argumentuje, že je stávající situace nežádoucí a nevyhovující, především z pohledu naplňování lidskoprávních závazků státu, a vysvětluje proč.

Sandra Pašková: Odškodnění nuceně sterilizovaných žen – vítězství s hořkým koncem. Příspěvek se zabývá odškodňováním obětí nucených sterilizací, činů prováděných v období mezi lety 1966–2012. Hlavní pozornost je věnována roli Ministerstva zdravotnictví. To je státem pověřeno k provádění odškodňovacího mechanismu účinného od roku 2022. Ministerstvo selhává. Překračuje zákonné lhůty pro vyřízení žádosti, a to až několikanásobně. S žadatelkami komunikuje nevstřícně, klade na ně nepřiměřené nároky a odmítá zohlednit důkazní nouzi. V prokazování hrají stěžejní roli zdravotnické dokumentace, řada nemocnic je nezákonně skartovala. Ministerstvo je přesto po ženách vyžaduje a odmítá jiné důkazy. K tomuto stavu významně přispěl stát svým liknavým přístupem k řešení nedobrovolných sterilizací. Důvěra v celý proces je narušená a oběti jsou vystaveny sekundární viktimizaci. Spravedlnost nachází až u soudu, jenž jim většinou dává za pravdu.

Adéla Hořejší: Porodnické násilí pokračuje: soudní neklid z mladých žen. Příspěvek se zabývá otázkou odepírání soudní ochrany ženám, které zažily násilí během porodu. Analýzou konkrétního nálezu Ústavního soudu ukazuje, že soudní moc vystavěla systémovou bariéru, která porodnické násilí legitimizuje. Univerzalitu nedotknutelnosti člověka, do níž spadá i právo na volbu okolností porodu, nález vůči rodičím ženám limitoval způsobem, který ji ve svých reálných důsledcích popírá plně. Soud reprodukoval konstrukt prioritního zájmu nenarozeného dítěte, který definuje lékařská autorita, jako protikladný k zájmu matky pro situace, v nichž žena neposlouchá experta. Příspěvek předkládá kritiku mýtu polarity zájmů, který nemá oporu ani v zákoně, ani v judikatuře. Ukazuje, že soudní moc odmítla aplikovat svá vlastní pravidla, pokud nepodporují patriarchální ustrnutí, a svévolně rozšiřuje regulaci za účelem disciplinace žen a jejich sexuality.

Aneta Bernardová: K nečekané publicitě minoritního stanoviska k potratům Polek v Česku. Příspěvek se zabývá omezováním přístupu k reprodukčním právům, které ilustruje na příkladu dostupnosti potratů v českých zdravotnických zařízeních pro občanky Polska. Poukazuje na to, že omezování reprodukčních práv se nemusí dít jen formou radikálních změn zákonné úpravy. Příspěvek nejprve uvádí čtenáře do problematiky polského zákazu potratů. V další části příspěvek popisuje protichůdná právní stanoviska odborných organizací, která po rozhodnutí polského Ústavního soudu o potratech zpochybňovala legalitu poskytování zákroku Polkám v Čechách. Následně příspěvek dokládá, že právo na potrat pro občanky EU je jednoznačně stanoveno ve vnitrostátní i evropské právní úpravě. Poukazuje na to, že i přes legalitu potratů pro občanky EU řada zařízení fakticky potraty těmto ženám poskytovat odmítá. V závěru příspěvek varuje před novelizací právní úpravy potratů. Ačkoli není aktuální úprava ideální, snahy o úpravu by mohly vyústit ve faktické ztížení přístupu k potratům.

Kateřina Stojanová: Interrupce v Česku: proč je současná právní úprava nedostačující. Příspěvek na pozadí omezování práva na potrat v USA či sousedním Polsku kriticky zhodnocuje současnou českou právní úpravu přístupu k interrupcím jako jednomu ze zásadních reprodukčních ženských práv. Popisuje řadu let opomíjené legislativní i praktické aspekty, které u nás přístup k interrupcím mnoha ženám znesnadňují, a nastiňuje možná řešení vhodných úprav. Ve své druhé části připomíná zákonodárné iniciativy, které se v minulosti pokoušely o zpřísnění přístupu k tomuto zákroku, a upozorňuje i na rizika současná, která mají stejný záměr. Závěrečná část mapuje prostředky mezinárodního i unijního práva, které jsou teoretickými možnostmi ochrany dosavadní úrovně reprodukční svobody u nás.

Jana Bedaňová: Ochrana uprchlíků pronásledovaných z důvodu sexuální orientace a genderové identity v Evropě. Tento příspěvek uvádí do českého prostředí problematiku uprchlíků pronásledovaných z důvodu sexuální orientace a/či genderové identity. Navzdory harmonizaci definice uprchlíka v unijním právu je pro ně získání azylu v evropských státech obtížné. V řízení o určování uprchlického statusu čelí diskursu „privatizace homosexuality“ a přetrvávající „kultuře nedůvěry“. Tato tvrzení jsou ilustrována na příkladech z praxe jednotlivých států a na analýze judikatury Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie. Příspěvek poukazuje na problematičnost interpretace termínu „pronásledování“ z mezinárodního uprchlického práva pomocí štrasburského lidskoprávního mechanismu. Dále upozorňuje na neblahou praxi užívání zejména genderových stereotypů a zkrleslých představ o sexuálních identitách během posuzování žádostí o azyl.

Rodina

Kateřina Šimáčková: Jak brání profesní i společenské stereotypy v nalezení optimálních řešení soudních sporů o děti. Tradiční patriarchální profesní stereotypy i sociální genderové předsudky mohou předurčovat chování lidí v jejich profesních a rodinných rolích a neumožňují nalezení nejlepšího a komplexního řešení sporu

o děti při rozpadu partnerství rodičů ani respektující přístup k dětské autonomii. Feministické teorie práva a justice založené na literárních archetypech (Antigona, Portia) ukazují tradiční genderovou podmíněnost toho, proč je preferován litigační přístup spíše než hledání smírného řešení. Dále se text zaměřuje na příčiny neúspěchu českého opatrovnického soudnictví při hledání konsensuálních řešení, mezi něž patří tradiční společenské uspořádání, právní, administrativní a organizační překážky, jakož i nepochopení specifických potřeb zúčastněných dětí. Cestou k řešení je multidisciplinární a kooperativní přístup v systému opatrovnické justice a opuštění stereotypů, předsudků a mýtů, které brání nalezení nejlepších řešení.

Andrea Baršová: Spríznění volbou. Netradiční nemonogamní svazky jako základ rodiny? Moderní manželství jako trvalý svazek dvou lidí založený na rovnosti partnerů má krátkou existenci. Změna monogamního patriarchálního svazku muže a ženy v moderní institut byla završena v západní civilizaci teprve ve 2. polovině 20. století. Manželství přestalo své rozšíření na stejnopohlavní páry, čelí však dalším výzvám. Mezi nimi jsou snahy o uznání nemonogamního manželství či jiného právního institutu, který by umožňoval rodinné soužití více než dvou partnerů. Někdy má podobu volání po uznání mnohoženství (polygynie), opírajícího se o náboženství či tradici. Ozývají se však i hlasy po ochraně netradičních nemonogamních svazků bez ohledu na pohlaví, které argumentují lidskou svobodou a rovností či potřebou najít si rodinu i mimo manželství a stávající příbuzenské vztahy. Tato práce je věnována druhému ze zmíněných fenoménů. Na příkladech návrhu na uzákonění mnohomužství v Jihoafrické republice a „společenství odpovědnosti“ (*Verantwortungsgemeinschaft*) v Německu jako nového rodinné právního institutu se snaží porozumět otázkám, které nastolují, včetně toho, co by tyto snahy mohly znamenat pro rovnost žen a mužů.

Adéla Horáková: Nemanželské děti ve 21. století. Stejnopohlavní páry nemohou vstupovat do manželství a nabývat všechna práva a povinnosti s tím spojené. Příspěvek analyzuje, jak tato nerovnoprávnost dopadá na děti, které tyto páry vychovávají, jak se propisuje do jejich životů. Srovnává jejich právní postavení s právním postavením dětí, které vychovávají sezdané páry opačného pohlaví. Odpovídá na otázku, zda dětem stejnopohlavních párů vzniká v důsledku identifikovaných odlišností újma a zda je v jejich zájmu tyto odlišnosti odstranit. (Příspěvek reflektuje stav legislativy před přijetím zákona č. 123/2024 Sb., vytvářejícího nový institut partnerství.)

Petr Agha: Potřebujeme skutečně manželství pro všechny? Tento text se zaměřuje na limity právního přístupu a teoretické základy diskusí o stejnopohlavních manželstvích v České republice. Právo, jako instituce, se snaží stabilizovat a normalizovat všechny aspekty, což zahrnuje i genderovou a sexuální identitu. *Queer* teorie, jako kritický přístup, odmítá normativní charakter práva, ukazuje, že právo není objektivním nástrojem mimo společnost, nýbrž aktivním účastníkem sociální dynamiky. Text přináší možný náhled na to, jak se současné mainstreamové hnutí za rovnost manželství angažuje v udržování heteronormativního paradigmatu genderových rolí a sexuálních identit.

Martin Kornel: Splátky hypotečního úvěru a jejich promítnutí do vypořádání společného jmění manželů. Příspěvek se zabývá pravidly vypořádání společného jmění manželů z pohledu rovnosti mužů a žen v kontextu společného splácení dluhu na hypoteční úvěr jednoho z manželů. První část vysvětlí v širším historickém a geografickém kontextu, jak pravidla manželského majetkového společenství ovlivňují nerovnost mezi mužem a ženou. Poté představí rozhodnutí Nejvyššího soudu, které interpretuje českou právní úpravu vypořádání tak, že při vypořádání manželů se splátky hypotečního úvěru jednoho z nich zohlední jen v rozsahu, ve kterém přesáhnou hypotetické nájemné. Navazující druhá část představí socioekonomická data dokládající, jak takové pravidlo negativně dopadá především na ženy. Třetí část se detailněji zabývá argumenty Nejvyššího soudu, na kterých své rozhodnutí založil. Čtvrtá představí, jak soudní praxe vypořádává investice do cizího bydlení v jiných obdobných situacích. Závěrečná část předkládá alternativní možnosti výkladu zákonných pravidel a argumenty, která a proč lépe odpovídají smyslu a účelu právní úpravy.

Péče

Šárka Homfray: Jak právní úprava přispívá k prekérnímu postavení neformálně pečujících o (nej)starší generaci? Příspěvek se zabývá způsobem, jakým právní úprava pracovního práva a práva sociálního zabezpečení ovlivňuje životní situaci neformálně pečujících. Neformální péči se rozumí péče poskytovaná osobě závislé na podpoře, pomoci a péči jejími blízkými rodinnými příslušníky, příbuznými nebo známými. Péče o blízké osoby je výrazným prekarizačním faktorem, podobně jako mateřství, právní úprava ale na tuto životní situaci reaguje odlišně. Práce shledává nedostatky zejména v nedostatečné ochraně a podpoře neformálně pečujících na trhu práce a v necitlivě nastavené právní úpravě příspěvku na péči v zákoně o sociálních službách. Neformální péče je výrazně genderovaná, nedostatky právní úpravy tedy dopadají výrazně citelněji na ženy než muže. S ohledem na demografické trendy je nezbytné tomuto tématu a postavení tzv. sendvičové generace věnovat vyšší pozornost.

Klára Ille: Jaký je přístup státu k nezletilým matkám, pomáhá jim, nebo je spíše trestá? Příspěvek rozebírá, jaké možnosti podpory a pomoci nezletilým matkám stát nabízí a jak jsou skutečně v praxi využívány. Klade si otázky, zda je pomoc dostatečná, zda je běžná, nebo pouze nahodilá a závisí na subjektivním přístupu konkrétních úředních osob. Tento rozbor znázorňuje na případě dvanáctileté nezletilé matky, která je sama ohroženým dítětem, neboť její rodina je nefunkční, a proto nemůže čerpat pomoc z jejích zdrojů. K nízkému věku matky a deficitům jejího rodinného zázemí zde přistupují další rizikové faktory, které umocňují její znevýhodnění a činí ji velmi zranitelnou – její psychické rozpoložení (bezprostředně po porodu), menšinová etnicita, zdravotní postižení. V závěru příspěvek kriticky hodnotí nástroje státu a jejich využití v praxi (v případě nezletilých matek z nefunkčního rodinného zázemí) od nevhodnějších – svěřeni nezletilé matky společně

s jejím dítětem do pěstounské péče, přes méně vhodné – svěření do ústavní péče (v ČR výchovné ústavy), až po zcela nevhodné – rozdělení nezletilé matky a dítěte.

Eva Petrová: Nad kojeneckými ústavu se smráká. Příspěvek se zabývá úvahami nad důvody přetrvávající existence kojeneckých ústavů v České republice i ve 20. letech 21. století a odpůrců transformace jejich služeb. Vychází z argumentů kritiků, že určité děti nejsou umístitelné do náhradní rodiny a že jedině ústavy dětem poskytnou odbornou zdravotní péči. Další část popisuje současný stav transformace systému ústavní péče o malé děti a zamýšlí se nad budoucností kojeneckých ústavů. Konečně, příspěvek stručně představuje exkurz do minulosti kolektivních zařízení pro malé děti, které se ocitly mimo péči své biologické rodiny, a srovnává Českou republiku s jinými evropskými zeměmi. Závěrečná část popisuje negativa ústavní péče o malé děti, opírající se o odborné výzkumy, včetně teorie tzv. *attachementu*.

Kristina Koldinská: Jak pandemie ukázala nepřímou genderovou diskriminaci v české sociální ochraně. Příspěvek analyzuje český systém sociální ochrany a jeho fungování nejen během doby pandemie. Český systém sociálního zabezpečení stále patří mezi nejštědřejší na světě, zřejmě přišel čas, aby se i zmodernizoval a osvobodil od dědictví z minulosti, kdy mnoho subsystémů sociálního zabezpečení bylo nastaveno na ženy většinou v dělnických profesích, žijící v manželství, kde živitelem rodiny byl muž, jež zůstaly doma vždy několik let nejdřív se svými dětmi, potom se svými vnoučaty a nakonec se svými rodiči. Příspěvek dochází k závěru, že právní úprava sociálního zabezpečení by měla na změny systémově reagovat tak, aby byla vyloučena možnost, že český systém sociálního zabezpečení nepřímo diskriminuje ženy, jak ukázala nejen pandemie.

Práce

Lucie Obrovská: Trnitá cesta k rovnému odměňování žen a mužů aneb poznáme práci stejné hodnoty? Příspěvek se zabývá příčinami vysokých rozdílů mezi výdělkem českých žen a mužů, analýzou pojmu *stejně práce* v kontextu českého zákoníku práce a souvisejícími problémy. V první části jsou představeny základní neuralgické body bránící možnému zlepšení, a sice vysoká míra netransparentnosti, náhled na odměňování u českých zaměstnavatelů a povaha kontrol inspekce práce. Dále je představena analýza *stejněho odměňování za práci stejné hodnoty*, jakož i rozbor jak zákonné úpravy, tak související judikatury. Druhá část příspěvku nastiňuje možná dílčí řešení a upozorňuje na systémové snahy souvisejícího projektu Ministerstva práce a sociálních věcí.

Eliška Hronová a Helena Kopa Bončková: Proč se v Česku neptáme „Kolik vyděláváš?“ aneb (ne)rovnost odměňování žen a mužů a nástroje transparentnosti. Zavedení transparentnosti odměňování je nezbytným předpokladem pro to, abychom mohli účinně čelit *gender pay gapu*, čili rozdílům v průměrném výdělku mužů a žen, a nerovnému odměňování žen a mužů za stejnou práci. V České republice je situace v oblasti rovného odměňování dlouhodobě neuspokojivá a nástroje transparentnosti nedostatečné. Směrnice Evropského parlamentu a Rady

(EU) 2023/970 ze dne 10. května 2023, kterou se posiluje uplatňování zásady stejné odměny mužů a žen za stejnou práci nebo práci stejné hodnoty prostřednictvím transparentnosti odměňování a mechanismů prosazování, by mohla přinést, pokud bude řádně transponována, žádoucí posun. Příspěvek představuje, v čem všem může transparentnost odměňování spočívat. Ve vazbě na zmíněnou směrnici nejprve rozebírá nástroje, které se uplatňují v soukromé i veřejné sféře, následně se věnuje specifikům sféry veřejné. Nástroje v ní používané slouží primárně k zajištění transparentnosti nakládání s veřejnými prostředky, přispívají ale i k větší transparentnosti postupů při odměňování.

Klára Cásková: Záchranářky a hygienické limity pro zvedání břemen – legitimní ochrana, nebo diskriminace? V úvahách o tom, zda ženy jsou, či nejsou vhodnými adeptkami pro pozici „zdravotnická záchranářka“, se široká škála kvalifikačních předpokladů členů výjezdových posádek zdravotnické záchranné služby často zužuje na pouhé zohledňování jejich fyzické síly. Tento příspěvek se proto zabývá otázkou, zda omezení vyplývající z § 29 nařízení vlády č. 361/2007 Sb., kterým se stanoví podmínky ochrany zdraví při práci, jež stanoví maximální váhové limity pro přenášená břemena odlišně pro muže a ženy, lze považovat za legitimní zvýšenou ochranu zdraví žen při jejich práci ve smyslu a v souladu s čl. 29 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, nebo zda je spíše jejich diskriminací. Příspěvek se zamýšlí nad tím, co je cílem dané právní úpravy a jakým způsobem lze uvedených cílů dosáhnout při respektování práva na rovné zacházení.

Vzdělávání

Petra Kalenská: Dívky se přece nechtějí učit opravovat vázání na lyžích aneb jak české základní školství beztretně diskriminuje dívky. Příspěvek zkoumá genderovou diskriminaci ve vzdělávání na českých základních školách. Analyzuje zákonodárný rámec včetně mezinárodních závazků a následně provádí výzkum školních vzdělávacích programů. Identifikuje šest základních škol, které aplikují odlišné výukové osnovy pro dívky a chlapce, často je dělí do různých skupin pro specifické výukové aktivity. Ukazuje, jak tyto praktiky podkopávají snahy o odstranění genderových stereotypů a porušují právní rámec, který vyžaduje stejný přístup ke vzdělání bez ohledu na pohlaví.

Jiřina Chmelová a Hana Lupačová: Žáci se zdravotním postižením: dejme jim taky příležitost vzdělávat se a měnit svět. Příspěvek se zabývá přístupem dětí s postižením do škol, ať už běžných či speciálních, a konceptem inkluzivního vzdělávání. Příspěvek uvádí zahraniční zkušenosti, statistiky a vyjadřuje obavu, že ze školství vypadávají děti s postižením do „domácího vzdělávání“ nikoli na základě svobodného rozhodnutí rodičů, ale kvůli nastavení školského systému. Ten předpokládá, že se mu přizpůsobí žáci, namísto toho, aby se podmínky ve školách přizpůsobily dětem. Poukazuje na praktické potíže, kterým čelí děti s postižením. Navzdory svým potřebám často nemají školní docházku ve stejném časovém rozsahu jako ostatní děti. Příspěvek popisuje též špatně nastavený systém financování

asistentů pedagoga v běžných školách před rokem 2016 a snahu rodičů se domoci svých práv u soudů. Konečně zmiňuje též to, že ani speciální školství neskýtá pro rodiče adekvátní náhradu. Podle nich protiústavní podzákonná úprava ve speciálních školách mnohdy vede k menší podpoře dětí ve speciálních školách než v běžných. Tato opatření mají dopad do práva dětí se zdravotním postižením na vzdělání, jež ovlivňuje i další život těchto dětí.

Zuzana Andreska: Řešení genderově podmíněného násilí na univerzitách a jeho překážky: příklad Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Tématem příspěvku je řešení genderově podmíněného násilí v akademickém prostředí na úrovni institucí jako nově vznikající agendy správy vysokých škol. Příspěvek metodou případové studie zkoumá, jaká řešení genderově podmíněného násilí byla na Právnické fakultě Univerzity Karlovy přijata k červnu 2022 a jak institucionální řešení reflektují lidé, kteří se podíleli na jeho tvorbě. Teoretický přínos analýzy procesu tvorby institucionálních norem perspektivou socio-právních studií a feministické kritiky práva spočívá v identifikaci několika druhů rezistencí vůči naplňování povinností vytvářet bezpečné studijní a pracovní prostředí regulací genderově podmíněného jednání jako druhu nežádoucího společenského chování prostřednictvím vnitřních předpisů.

Profese

Marína Urbániková, David Kosař a Barbara Havelková: Umění pokorně čekat: vertikální genderová segregace v českém soudnictví pohledem soudkyň. Příspěvek na základě rozhovorů se soudkyněmi z různých českých soudů analyzuje vertikální genderovou segregaci v českém soudnictví i to, jak tento fenomén vnímají samotné soudkyně. Zaměřuje se specificky na (kritickou) sebereflexi soudkyň týkající se jejich situace a kariérních možností a ptá se, zda soudkyně samy interpretují skutečnost, že se ženy na nejvyšší příčky nedostávají ve stejné míře jako muži, jako nespravedlivou (ať již pro sebe osobně nebo ženy obecně). Z rozhovorů se soudkyněmi vyplývá, že i když si velmi dobře uvědomují, co ženy v české justici brzdí, většina z nich považuje současný stav za samozřejmý, nevnímá strukturálně nerovné postavení mužů a žen v české společnosti a v soudnictví jako problém a přijímá důsledky této nerovnosti jako součást svého ženského údělu. Tato racionalizace nedostatečného zastoupení soudkyň v nejvyšších patrech českého soudnictví, absence reflexe jeho hlubších příčin a v některých případech dokonce popírání existence jakékoli genderové nerovnosti nejenže přispívá ke konzervaci *statu quo*, ale napomáhá také jeho reprodukci.

Markéta Brabcová: Sexuální obtěžování v české advokacii. Tento odborný text se zabývá problematikou sexuálního obtěžování v prostředí českých advokátních kanceláří. Věnuje se širšímu kontextu fungování advokacie, včetně hierarchizace prostředí a mocenských struktur a pozic. Analyzuje konkrétní projevy sexuálního obtěžování a poskytuje přehled o formách sexuálního obtěžování, včetně verbálních, neverbálních a fyzických projevů, které se v advokacii mohou

vyskytovat. Zaměřuje se také na dopady sexuálního obtěžování na jednotlivce i pracovní kolektiv. Text práce vychází z rozhovorů, které byly vedeny s osobami působícími v prostředí advokacie v ČR.

Kristýna Abel Benešová: Ženský spolek v právu: prostor pro ženskou solidaritu, nebo přežitek? Příspěvek kategorizuje a vede polemiku s kritikou namířenou na existenci spolku, který sdružuje pouze právničky. Kritické výhrady vůči existenci spolku rozděluje do tří kategorií na výhrady ve smyslu (i) „je to zbytečné“, (ii) „je to nebezpečné“ a (iii) „je to jen trend“. Kritika namířená na existenci spolku se zakládá na nesprávném přesvědčení, že rovnosti mezi ženami a muži bylo již dosaženo, anebo na nepochopení specifických potřeb právniček. Účel spolku příspěvek spatřuje (a) ve vytváření prostoru pro sdílení zkušeností a pojmenovávání potřeb, které ženy v právním prostředí mají, ve (b) zpochybňování, zda východiska – často mužská, ale vydávaná za univerzální – fungují ve stejné míře i pro ženy, a konečně ve (c) vytváření vlastního narativu o tom, co znamená být úspěšnou právní profesionálkou.

Petra Ali Doláková: Mužský svět diplomacie. Příspěvek vychází z tvrzení, že nastavení podmínek zahraniční služby, kariérního postupu a obsazování rozhodovacích pozic v české diplomatické službě nezbytně vede k nízkému zastoupení žen v rozhodovacích pozicích na MZV. Z praktického pohledu popisuje nízkou dostupnost sladčovacích opatření ve službě v zahraničí i pro představené ve službě v ústředí. Popisuje i některá dosažená zlepšení podmínek, jako je umožnění čerpání preventivní péče v těhotenství a péče při porodu během vyslání v zahraničí či rozšiřující se možnosti práce z domova. Příspěvek se opakovaně dotýká praxe politických nominací na posty velvyslanců, která v kontrastu s podmínkami kariérního postupu pro profesionální diplomatky a diplomaty nízké zastoupení žen na rozhodovacích pozicích v české zahraniční službě dále prodlužuje.

Institute, veřejný prostor a životní prostředí

Adéla Šípová: Ze života zákonodárkyně – osobní reflexe. Příspěvek poukazuje na vliv nerovného zastoupení žen v politice na kvalitu přijatých předpisů, ať už jde o vyhlášky nebo zákony. V současné době je legislativní proces v převážně mužských rukou. Aktuálně má vláda ve svých řadách už jen jednu ženu. Poslanecká sněmovna má 25 % žen a Senát pak 18 % žen. Takové zastoupení žen nereflktuje potřeby poloviny obyvatel země v potřebném rozsahu, protože nezohledňuje ženskou zkušenost v mnoha oblastech života. A tak je například obtížné zajistit dostatek kapacit v péči o děti nebo seniory, aniž by byly pečující ženy v porovnání s muži nepřiměřeně přetěžovány. Příspěvek se věnuje i obtížím, kterým ženy političky při své politické práci čelí, ať už jde o jejich obtížnější kariérní růst v rámci politiky, tak jejich nižší viditelnost a obtížnější možnost prosadit typicky ženská témata. Příspěvek je z velké části osobní reflexí ženy, která do Senátu vstoupila bez předchozí politické zkušenosti.

Nicole Štýbnarová: Mají ženy práva, jen když je to ekonomicky výhodné? Příspěvek přibližuje teoretický rámec pro studium vzájemných vazeb mezi

ekonomickými argumenty a logikou a právními intervencemi za účelem zrovnoprávnění pohlaví, zejména z pohledu materiální feministické kritické teorie. V příspěvku jsou představeny příklady přijímání zrovnoprávňující legislativy na mezinárodní úrovni, které představují a vysvětlují variace těchto vazeb. V souhrnu příspěvek představuje teoretický i empirický základ pro argument, že ekonomická profitabilita je neodmyslitelnou součástí právního pojetí hodnoty rovnosti pohlaví, a předestírá, proč je tato provázanost součástí trvajících a obnovujících se genderové nerovnosti.

Vendula Kolařík Mezeiová a Anna Durnová: Právní odbornost, emoce a genderový veřejný diskurz: debata o zákazu otců u porodu. Příspěvek se věnuje analýze mediální debaty právnictva ohledně testu proporcionality v souvislosti se zákazem přítomnosti otců u porodu během pandemie covidu-19 v České republice. Zaměřuje se na to, jak právní diskurz pracuje s emocionalitou, a interpretativním přístupem ukazuje, jak jednotlivé skupiny právních odborníků a odborníků rozdílně přistupují k emocím a jak tento přístup souvisí s jejich právně odborným hodnocením zásahů do lidských práv a práv žen. Negativní přístup k emocionalitě, její bagatelizace či marginalizace jejích nositelů a nositelek ze strany právní odbornosti vypovídá o nedostatečném zohledňování genderových, socioekonomických, kulturních a dalších aspektů, které jsou však lidskoprávním otázkám vlastní. Část právnictva tak svým negativním přístupem k emocím vytváří a reprodukuje nerovnosti, které se s těmito aspekty pojí.

Jana Kvasnicová: Sexy, nebo sexistická? Jde při regulaci sexistické reklamy o mravnost, nebo rovnost? Kritická reflexe postupu Nejvyššího správního soudu při posuzování sexistické reklamy. Tématem příspěvku je kritická reflexe judikatorního dialogu Krajského soudu v Brně a Nejvyššího správního soudu při rozhodování případů nezákonnosti sexistické reklamy. Rozsudek Nejvyššího správního potvrdil rozhodnutí krajského soudu, avšak původní odůvodnění nahradil vlastním. Nejvyšší správní soud nahradil argumentaci založenou na ochraně důstojnosti a rovnosti a vyměnil ji za mravnost, kterou posuzuje jako konfliktní zájem ospravedlňující zásah do svobody projevu. Autorka s využitím metod feministické jurisprudence analyzuje, proč je problematické, aby soudy sexismus v reklamě vnímaly jako problém mravnosti namísto rovnosti a důstojnosti.

Marek Pivoda a Monika Hanych: Algoritmická diskriminace: neviditelné nerovnosti ve světě zkreslených dat. Nastavení systémů umělé inteligence často vede k nerovnému, nespravedlivému nebo pokřivenému fungování neviditelných procesů, které ovlivňují životy většiny lidí. Hlavním cílem příspěvku je otevřít debatu o tom, zda, a případně jakým způsobem mají být existující právní nástroje využity v boji proti algoritmické diskriminaci. Příspěvek nejprve popisuje pojem algoritmické diskriminace a shrnuje základní faktory, ze kterých specifická diskriminačního algoritmického rozhodování pramení – mezi ně patří rychlost a škála diskriminačních účinků, skrytá reprodukce lidského faktoru, zkreslenost vstupních dat a falešné kauzality a netransparentnost používaných metod. V další části příspěvek vysvětluje, proč je schopnost tradičních právních konceptů účinně a důsledně

postihovat vznikající algoritmické nerovnosti značně limitovaná. Obratem navrhuje revizi existujících právních nástrojů: vůči zakázaným diskriminačním důvodům je třeba přistupovat flexibilně; je vhodné přehodnotit a využít existující koncept nepřímé diskriminace a konečně zavést instituty podporující kolektivní postupy obětí diskriminace. Příspěvek se konečně zamýšlí nad potřebou hlubší redefinice algoritmické spravedlnosti. Férovost algoritmického rozhodování nelze posuzovat pouze na základě formálního vyrovnání „statistických“ nerovností, tj. distribuce výstupů, ale je nutné ji hodnotit rovněž s ohledem na strukturální otázky vstupů. Jako klíčové je vnímáno především zajištění širšího zastoupení žen a ostatních znevýhodňovaných skupin již ve fázi vzdělávání, výzkumu a tvorby samotných algoritmů, stejně jako odhalování ekonomicko-politických zájmů technologických společností a dominantních skupin.

Denisa Skládalová a Vojtěch Vomáčka: Proč muži jednají o změnách klimatu a ženy chodí pro vodu? Tento příspěvek se zaměřuje na genderové aspekty pojící se s klimatickou změnou. Zdůrazňuje významné rozdíly v tom, jak změna klimatu dopadá na ženy a muže, a kritizuje nedostatečné zohledňování genderového hlediska v klimatických politikách přijímaných na mezinárodní, unijní i národní úrovni. Nedostatečné zastoupení žen v rozhodovacích procesech týkajících se klimatické změny má negativní dopady jak na ochranu klimatu, tak na genderovou rovnost. Ochrana klimatu však zároveň může být příležitostí k nápravě nerovností mezi ženami a muži a k posílení práv žen a dívek jako zranitelných skupin obyvatelstva. Genderové hledisko je proto potřeba integrovat do politik zaměřených na řešení klimatické změny a přijímat opatření, která posílí roli žen v hledání řešení celosvětové klimatické krize.

Zuzana Fellegi: Ke koncepčním základům genderové rovnosti a pozitivních opatření ve veřejném rozhodování. Příspěvek podrobně zkoumá základní koncepty vztahující se k „genderové“ „rovnosti“ a „pozitivním opatřením“ ve „veřejném rozhodování“, na základě jejich kodifikace a interpretace v mezinárodním právu (zejména OSN, RE a EU). Skrze deskriptivní a komparativní analýzu mezinárodních úmluv, doporučení a rozhodnutí mezinárodních kontrolních orgánů analyzuje tyto koncepty a věnuje pozornost vznikajícímu konsenzu v dané oblasti. Výsledky analýzy ukazují, že právo tradičně kladlo důraz na formální rovnost, ale současná úprava uznává historické i přetrvávající znevýhodnění ženy a umožňuje použití opatření pro jejich faktické zrovnoprávnění. Moderní mezinárodní právo a stanoviska mezinárodních kontrolních orgánů umožňují a podporují použití genderových pozitivních opatření, včetně kvót, pokud splňují kritéria legitimacy a proporcionality. Analýza ukazuje, že rovné zastoupení žen ve veřejném rozhodování se stává základní zásadou mezinárodního práva, důležitou pro legitimitu demokracie. Studie zdůrazňuje potřebu upřesňovat uvedené termíny a koncepty pro efektivní diskusi a tvorbu nových norem.